

Klima- og miljødepartementet
Genteknologiutvalget
v/ Casper Linnestad

20. november 2021

Innspill til genteknologiutvalget

Gartnerhallen SA, Hoff SA og Nordgrønt SA takker for invitasjonen til å komme med innspill til genteknologiutvalget om temaer som vedrører utvalgets omfattende mandat.

Forbruk og norskandel

Det er helse- og næringspolitiske ønsker om å øke det totale forbruket og den norske produksjonen av poteter, grønnsaker, frukt og bær.

Kostrådene anbefaler '5 om dagen' med frukt, bær og grønnsaker. Nå ligger forbruket i snitt på 3,2 porsjoner. Dette gjør kostrådet om frukt og grønt til det kvantitative kostrådet nordmenn er dårligst på å følge. Selv om poteter ikke inngår i '5 om dagen', understreker Helsedirektoratet at poteter er en naturlig del av kostholdet, og fremhever at de inneholder flere helsemessig gunstige næringsstoffer enn ris og pasta.

Samtidig er norsk grøntproduksjon den mest konkurranseutsatte delen av norsk landbruk. I dag utgjør norsk produksjon i snitt 36 % av det totale potet-, frukt- og grøntforbruket i Norge. Import står for to tredjedeler og den daglige konkurransen mot importprodukter er krevende. Den relativt sett lave norskandelen, kombinert med økende etterspørsel etter sunn, bærekraftig og norskprodusert frukt og grønt, representerer samtidig et stort potensial for videre vekst.

Høy verdiskaping i norsk grøntproduksjon

Den norske grøntproduksjonen kjennetegnes av intensiv produksjon med høy verdiskaping per arealenhet. Produktivitetsutviklingen har vært betydelig de siste tiårene. Råvarer fra grøntsektoren omsettes ferskt til dagligvarebutikker og storkjøkken, samt danner utgangspunkt for en betydelig bearbeiding av råvarer i en variert industri. Samtidig danner en natur og ei jord i god stand, og et klima i balanse, grunnlaget for norske grøntprodusenters virksomhet og inntekter. En bærekraftig og langsiktig forvaltning av naturressursene ligger i ryggmargen til våre produsenter.

I 2020 utgjorde den totale produksjonsverdien av norske poteter, grønnsaker, frukt og bær 6,7 milliarder kroner, regnet på produsentleddet i grøntsektoren. Poteter er den største enkeltvaren og utgjør ca. 15 % av totalen. Frukt, bær og grønnsaker utgjør henholdsvis ca. 4, 12 og 50 % av verdien. Blomster og planter utgjør resten. Totalmarkedet for grøntprodukter i Norge har imidlertid flatet ut, etter å ha vokst i lengre tid. Norske grøntprodukter står i en krevende konkurransesituasjon, der importvernets betydning gradvis svekkes. Bildet er ikke entydig, men norskandelen synker for flere kategorier.

Sortstilgang og norsk sortsutvikling

For å kunne dyrke poteter, frukt og grønt i ulike regioner, under ulike klimatiske forhold, til ulike bruksområder og til så lang norsk sesong som mulig, benytter våre produsenter seg av en rekke ulike sorter. For eksempel benyttes det ulike potetsorter til tidligpotetproduksjon, lagringspoteter og industriformål, og det dyrkes andre potetsorter på Sørlandet enn i Nord-Norge. Dette gjør oss i stand til å produsere og tilby forbrukerne norske produkter i så lang periode som mulig gjennom året.

Til sammen anvendes mer enn 500 ulike sorter av poteter, grønnsaker, frukt og bær i Norge. Et tyvetalls av disse er utviklet av norske sortsforedlere. De fordeler seg på syv ulike kulturer og utgjør til sammen anslagsvis 6 % av den norske produksjonsverdien. Flere av dem er gamle kålrotssorter fra den gang det var sortsutvikling av grønnsaker i Norge. I tillegg bidrar norskutviklede potet- og jordbærsorter med i underkant av 3 % av den totale produksjonsverdien.

Per i dag foregår det sortsutvikling ved Graminor og Njøs frukt- og bærsenter i Norge. Hovedfokusert deres er sortsutvikling innen poteter, epler og jordbær, og i noen grad andre frukt- og bærekulturer. De norske sortsutviklingsmiljøene bidrar til, men er ikke i stand til å dekke alle de ulike behovene for nye sorter innen de kulturene de har sortsutvikling på. Innen grønnsaker og de resterende frukt- og bærekulturene er det ingen norsk sortsutvikling. Dette betyr at **norsk produksjon av poteter, grønnsaker, frukt og bær er totalt avhengig av tilgang på utenlandske sorter.**

Produksjons- og konkurransevilkår i endring

I følge NORGRO testes det ut flere hundre nye sorter årlig i norsk grøntbransje, i all hovedsak utenlandske sorter. De neste tiårene vil by på klimaforandringer, økende sykdomspress som følge av våtere og varmere vær, og forbrukertrender som vil fortsette å endres. Behovet for nye sorter vil derfor bare fortsette å øke. For å styrke konkurransekraften mot import er det avgjørende at norske grøntprodusenter har tilgang til plantemateriale og produksjonsmetoder som er egnet for norske klima- og produksjonsforhold, samt imøtekommer preferansene til markedet og norske forbrukere.

Fokuset på bærekraftig produksjon er stadig økende. Både norske forbrukere og grøntprodusenter er opptatt av plantevernmiddelbruk. Vår produksjon er basert på praksis om integrert plantevern, bygget på prinsippet om at behandling av skadegjørere alltid skal skje på den mest skånsomme måten. En rekke preparater har blitt faset ut de senere årene og erstattet av produkter med mindre potent effekt. Samtidig øker dette behovet for forebyggende sykdomsbehandling, som medfører hyppig og gjentakende bruk av plantevernmidler. Som eksempel kan nevnes at en betydelig andel av norsk plantevernmiddelbruk i grøntsektoren består av forebyggende sprøyting mot sopp- og råtesykdommer innen potet- og fruktdyrking, som for eksempel tørråte og skurv.

For å kunne redusere den norske anvendelsen av plantevernmidler ytterligere, er det derfor av stor betydning for miljøhensynet å dyrke sorter som er motstandsdyktige mot ulike plantesykdommer. Dette er vil også være i tråd med EUs mål i *Farm to fork* om en halvering av plantevernmiddelbruken innen 2030. Det vil være svært uheldig dersom norsk landbruk skulle komme i en situasjon hvor muligheten til å redusere plantevernbruken begrenses av tilgangen til nye sorter.

Naturlig metodeutvikling

Vi støtter den gjeldende GMO-policyen til norsk landbruk, som sist ble oppdatert i 2005. Samtidig er sortsutvikling og sortsprøving et kontinuerlig arbeid og det er naturlig at planteforedlingsmetodene

som benyttes også utvikles over tid. Genredigering er et eksempel på en slik, mer moderne teknologi. Fordi metoden er mer presis enn tradisjonell genmodifisering, reduseres risikoen for uønskede endringer i genet. Nå er det mulig å gjøre spesifikke intra- og cisgene endringer som ikke var mulig tidligere, mens tradisjonell GMO hovedsakelig er forbundet med transgene endringer. De moderne måtene å gjøre presise endringer i genomet på gir muligheter for å utvikle sorter som er bedre egnet til å produseres i vårt nordiske, lyse og kjølige klima, naturlig motstandsdyktige mot sykdommer, gir bedre kvalitet og redusert matsvinn. **Etter vår oppfatning skiller genredigering seg så mye fra tradisjonell genmodifisering at dette må gjenspeiles i fremtidig regelverk.**

Alle nye sorter må gjennomgå systematisk og omfattende utprøving under norske forhold for å avdekke det fenotypiske uttrykket til sorten. Det er vår oppfatning at dette prinsippet må gjelde for alle nye sorter uansett planteavlsmetode, inkludert eventuelle genredigerte sorter. Bakgrunnen for at det er viktig med grundig sortsprøving, er at de norske klima- og dyrkings-forholdene ofte skiller seg fra forholdene de utenlandske sortene er utviklet og testet i. Dermed kan en sort uttrykke andre, både ønskede og uønskede, egenskaper når den dyrkes her, hvilket er viktig å avdekke før den tas i bruk i kommersiell produksjon.

Konkurranseskraft og rammevilkår

Genredigering er en raskere og billigere måte å drive sortsutvikling på enn tradisjonell planteavl, ved at den kan brukes for å oppnå de samme sortsegenskapene som også kan oppnås med tradisjonelle planteavlsmetoder. Dette er viktig for konkurranseskraften til norske sortutviklingsmiljøer og andre mindre aktører. I tillegg er det gunstig for å ivareta og styrke grøntproducentenes posisjon i verdikjeden, ved at vi kan få tilgang på bedre sorter.

I kraft av vår plass i verdikjeden er norsk grøntproduksjon en del av internasjonal handel, gjennom både bruken av internasjonalt sortsmateriale og konkurransen mot importvarer. Det er avgjørende at norske poteter, frukt og grønnsaker får konkurrere med importprodukter på like rammevilkår, enten det gjelder tilgang på innsatsfaktorer eller plassen i butikkhyllene. **Når det gjelder genredigering, er det derfor viktig for konkurranseskraften til norske grøntprodukter at norsk regelverk avstemmes med europeisk regelverk.**

I norske dagligvarebutikker selges det i løpet av året både frukt, bær og grønnsaker fra land utenfor EU. Det er sannsynlig at det kan komme importerte, genredigerte grøntprodukter til salgs i norske butikkhyller på et tidspunkt i fremtiden. I og med at den samme egenskapen i en sort kan fremavles ved hjelp av ulike metoder uten at det nødvendigvis er sporbart i genomet i ettertid, er det viktig at norsk regelverk stiller **hensiktsmessige krav til en eventuell inndeling i nivåer, godkjenningssprosess og merkekrav**, som ikke blir konkurransevridende mellom norsk og import.

Forbrukertillit og -informasjon

Forbrukerne har høy tillit til norske landbruksprodukter generelt, inkludert norske poteter, frukt og grønt. Dette inkluderer både plantevern og avlsmetoder. På den annen side har forbrukerne relativt lav kompetanse på genteknologi, og kan lite om forskjellene ved ulike genteknologimetoder. For å ivareta den fremtidige tilliten til norsk grøntprodukter og bygge kunnskap og kompetanse hos forbrukerne, er det viktig med **åpen dialog og informasjonsdeling** mellom myndigheter, næringsaktører, forbrukere og andre interessenter. I lys av vårt innspill om å skille genredigering fra tradisjonell genmodifisering, er det også naturlig å ha en **omforent, ryddig og tydelig begrepsbruk som synliggjør disse forskjellene.**

Oppsummering

I lys av teknologiutviklingen som har foregått de senere årene, mener Hoff, Gartnerhallen og Nordgrønt at det er behov for å revidere regelverket for genteknologi. Genredigering gjør det mulig å utvikle sorter spesielt egnet for norske sykdoms- og dyrkingsforhold på en raskere og mer kostnadseffektiv måte enn dagens metoder. Nordgrønt, Gartnerhallen og Hoff har ikke egen sortsutvikling, og har heller ingen planer om å ha det i fremtiden. Våre interesser er knyttet til tilgangen på velegnede sorter, samt til at konkurransevilkårene for norske og importerte varer i butikkhyllene skal være like.

Som beskrevet, er norsk produksjon av poteter, grønnsaker, frukt og bær helt avhengig av tilgang på utenlandske sorter. Dette vil vi med all sannsynlighet også fortsette å være. Dersom norsk genteknologiregelverk legges på en mer restriktiv linje enn EU sitt, vil norsk grøntproduksjon raskt komme i en helt umulig situasjon. Derfor er det avgjørende at norske grøntprodusenter har de samme rammevilkårene som våre konkurrenter når det gjelder mulighet til å dyrke genredigerte sorter.

Dersom en sort utviklet ved hjelp av genredigering er vurdert som helse- og miljømessig trygg, samfunnsnyttig, bærekraftig og etisk forsvarlig i tråd med kriteriene i norsk regelverk, ønsker Gartnerhallen, Hoff og Nordgrønt å ha muligheten til å dyrke denne sorten på lik linje med tradisjonelt fremfødlede sorter. Det vil gjøre det lettere å dyrke mer ressurseffektivt, imøtekomme forbrukernes bærekrafts- og klimaforventninger, ivareta samfunnsoppdraget vårt som matprodusenter og øke selvforsyningsgraden av sunne, norske grøntprodukter.

Ta gjerne kontakt ved spørsmål.

Med vennlig hilsen

Kai Knutsen
Konst. administrerende direktør
Gartnerhallen SA

Ingeborg Flønes
Administrerende direktør
Hoff SA

Fritjof Sandstad
Styreleder
Nordgrønt SA